

Práva a povinnosti pacientů a pojištěnců

Tak jako v každém právním vztahu, i při poskytování zdravotních služeb mají účastníci různá práva a povinnosti. Tato práva a povinnosti jsou vzájemná, tedy právo na jedné straně znamená automaticky povinnost na straně druhé.

Práva pacientů

Základním stavebním prvkem práv pacientů je tzv. Etický kodex práv pacientů. Tento kodex vychází z Listiny základních práv a svobod a byl vypracován a vyhlášen Ministerstvem zdravotnictví České republiky v roce 1992.[\[1\]](#)
Obsahuje výčet jedenácti práv:

- 1) Právo na odbornou zdravotnickou péči poskytovanou ohleduplnými a kvalifikovanými zdravotníky.
- 2) Právo znát jména zdravotníků, kteří ho ošetřují. Má nárok na přiměřené soukromí a denní kontakt se svými blízkými.
- 3) Právo znát veškeré potřebné informace o svém zdravotním stavu, aby mohl zasvěceně spolurozhodovat o dalším léčebném postupu.
- 4) Právo v mezích zákona odmítnou léčbu a být informován o možných důsledcích.
- 5) Právo na maximální možné zajištění soukromí a ohledu na jeho stud v průběhu léčby i vyšetření.
- 6) Právo na ochranu informací týkajících se jeho zdravotního stavu.

- 8) Právo očekávat že zdravotnické zařízení v rámci svých možností vyhoví pacientovým přáním. Právo na schválení případně změny zdravotnického zařízení.
- 9) Právo očekávat, že léčba bude vedena s přiměřenou návazností a očekávatelností.
- 10) Právo na srozumitelné vysvětlení v případě, že se lékař rozhodl pro experimentální nebo jinak nestandardní léčbu. Právo kdykoliv odstoupit od tohoto způsobu léčby. V závěru života má pacient právo na citlivou péči a v rámci zákonů splnění svých přání.
- 11) Právo a zároveň povinnost znát platný řád zdravotnické instituce kde se léčí.

Práva, která jsou upravena v tomto obecném kodexu, pak doplňuje a konkretizuje zákon o zdravotních službách.

Právo na poskytnutí zdravotní služby pouze s informovaným souhlasem pacienta.

- Před udělením informovaného souhlasu by měl být pacient seznámen o povaze onemocnění a důvodech proč je třeba provést doporučenou léčbu a jakým způsobem bude léčba provedena.
- Musí být také seznámen s očekávanými důsledky, riziky a jejich vlivy na další pacientův život.
- V neposlední řadě by měl znát alternativy navrhovaného výkonu.
- Výše uvedené by měl ošetřující lékař provést osobně, nelze nahradit například písemnými statistikami
- Právo na informace je pouze právem, ne povinností, tedy pokud pacient nemá zájem být informován o svém zdravotním stavu je nutné respektovat, případně se s pacientem dohodnout, že informace budou sděleny jiné konkrétní osobě.

- Toto pravidlo ovšem neplatí bezvýjimečně, například v situacích kdy pacient trpí přenosnou chorobou, nebo může být v důsledku svého zdravotního stavu nebezpečný pro okolí, je nezbytné jej o tomto stavu informovat, aby mohl přijmout příslušná opatření.

- S informovaným souhlasem souvisí také problematika tzv. dříve projevených přání.
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně i zákon o zdravotních službách říká, že lékař by měl „brát na zřetel“ tato dříve projevená přání.
- Otázkou je, co vše zahrnuje pojem „brát na zřetel“.
- Dříve projevené přání sebou přináší mnoho rizik, především pro pacienta, neboť svůj postoj přehodnotil, jen již není ve stavu schopném to lékaři sdělit, mohlo dojít k jinému vývoji než pacient očekával, [\[1\]](#) a také hrozí riziko zneužití tohoto institutu.

- Aby došlo k omezení rizika zneužití, musí být všeobecně dříve projevené přání opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta a má omezenou platnost, pouze na dobu 5let.
- Zákon stanovuje situace, za kterým lékař nemusí a nebo nesmí toto přání respektovat, jedná se například o situace, kdy došlo k takovému vývoji léčebných postupů, kdy lze předpokládat, že by je pacient využil, pokud by respektováním tohoto přání lékař aktivně způsobil smrt pacienta a podobně

Právo na poskytnutí zdravotní péče na náležitě odborné úrovni

- Pacient má při poskytování zdravotní péče právo, aby tato péče byla provedena řádně a v souladu se současnými odstupnými poznatky lékařské vědy.
- Toto právo velice úzce souvisí s povinností lékaře postupovat de lege artis a proto bude více rozebráno v příslušné kapitole.

Právo na úctu, důstojné a ohleduplné zacházení a respektování soukromí

- Každý pacient má právo na to, aby s ním bylo jednáno s úctou a ohleduplně, nezávisle na jeho zdravotním stavu.
- U pacientů, u kterých je nezbytné použít omezovací prostředky, je jejich použití možné jen z důvodu a v rozsahu ve kterém stanovuje zákon o zdravotních službách, tedy v situacích kdy pacient ohrožuje sebe nebo své okolí.
- Pacient musí být v rámci jeho zdravotního stavu informován o použití omezovacích prostředků a jejich použitím nesmí být pro pacienta nedůstojné a ponižující.

Právo zvolit si poskytovatele zdravotních služeb

- Právo zvolit si sám poskytovatele zdravotních služeb není absolutní a může být v určitých případech omezeno.
- Zákon o zdravotních službách stanovuje, že toto práva se nevztahuje na zdravotnickou záchrannou službu, na nařízenou karanténu či na osoby ve výkonu vazby, či trestů odnětí svobody.
- Pacient si také nemůže zvolit lékaře v případě posuzování zdravotního stavu pro účely pracovněprávní, sociálního zabezpečení apod.
- Dále je toto právo limitováno tím, zda má vybraný poskytovatel zdravotních služeb uzavřenou smlouvu se zdravotní pojišťovnou pacienta.
- Pacient si samozřejmě může vybrat i takového poskytovatele, ale pojišťovna není povinna mu tuto péči uhradit.

Právo vyžádat si konzultace i od jiného poskytovatelem či zdravotnického pracovníka

- V případě že má pacient pochybnosti stanovené diagnóze či lékařském postupu, má právo svůj zdravotní stav u jiného lékaře, kterého si vybere.
- Kromě zvýšení jistoty pacienta se realizací tohoto práva dosáhne i snížení rizik, neboť se tím sníží možnost chyb.
- Konzultace u jiného lékaře může mít ale i efekt opačný, tedy otřesení jistoty a důvěry pacienta, který jako laik zpravidla není schopen kvalifikovaně rozhodnout, která z nabízených možností je v danou situaci vhodnější.

Právo být seznámen s vnitřním řádem zdravotnického zařízení

- Pacient má právo na to aby mu bylo umožněno seznámit se s vnitřním řádem zdravotnického zařízení, neboť je jeho povinností tento řád dodržovat.

Právo na přítomnost osoby blízké nebo zákonného zástupce

- Vztahuje se například na pobyt rodičů s dětmi v nemocnici, nebo na asistenci otce u porodu. Zákon stanovuje požadavek na bezplatný výkon tohoto práva, nelze tedy například vybírat poplatky za účast otce při porodu.
- V případě dětí nelze toto právo omezovat, mají právo být se svými rodiči neomezeně dlouhou dobu.

Právo být předem informován o ceně poskytovaných zdravotních služeb

Právo přijímat návštěvy

- Právo přijímat návštěvy může být realizováno v míře, která výrazným způsobem neomezuje provoz zdravotnického zařízení.

Znát jména zdravotníků podílejících se na péči o pacienta

- Toto právo je projevem rovnocenného vztahu pacient-lékař(zdravotník), kdy lékař vůči pacientovi nevystupuje již autoritativně, ale je jeho parnterem.

Právo odmítnout přítomnost nezúčastněných osob, či osob připravujících se na povolání zdravotníka

- Problematika přítomnosti nezúčastněných osob při poskytování zdravotní péče je aktuální zejména v zařízeních, která zároveň slouží pro praktickou výuku osob připravujících se na budoucí zdravotní povolání.
- Tyto osoby mohou být přítomny pouze se souhlasem pacienta.
- V zásadě postačí, pokud je tento souhlas učiněn konkludentně.
- Stejně tak nesmí být přítomna osoba blízká, pokud s její přítomností projevil pacient nesouhlas.

Právo přijímat duchovní péči

- Je projevem práva na svobodu vyznání, kdy i hospitalizovaný pacient má právo na uskutečňování svého náboženského vyzvání.
- Toto právo se týká státem uznaných církví a jeho realizací taktéž nesmí být omezen či ohrožen chod zdravotnického zařízení.

Právo na péči v co nejméně omezujícím prostředí

- Toto právo se týká především dlouhodobě léčených, či například psychiatrických pacientů, kteří byli dříve dlouhodobě hospitalizováni.
- Pokud je to slučitelné s léčebným postupem, pacient má právo být doma a na léčebné úkony pouze docházet, nebo by se měly realizovat u něj doma.

Povinnosti pacientů

Dodržovat stanovený individuální léčebný postup

- Dodržování léčebného režimu je ve vlastním zájmu pacienta, přesto ale dochází k situacím, kdy pacienti stanovený léčebný postup nedodržují.
- V případě, že pacient soustavně a úmyslně léčebný postup nedodržuje i přesto, že s ním souhlasil, má poskytovatel zdravotních služeb právo ukončit péči o pacienta.
- Výše uvedené neplatí, pokud by ukončením léčby došlo k bezprostřednímu ohrožení života nebo zdraví.

Řídit se vnitřním řádem zdravotnického zařízení

- Tuto povinnost musí pacient dodržovat taktéž pod sankcí ukončení léčby ze strany poskytovatele.

**Uhradit cenu za poskytnuté
zdravotní služby**

Pravdivě informovat zdravotníka o svém dosavadním zdravotním stavu.

V průběhu hospitalizace nepožívat návykové látky.

Práva pojištěnců

Zatímco práva pacientů se týkají vztahu pacient-lékař (jiný zdravotník), práva pojištěnců vyplývají ze vztahu účastníka veřejného zdravotního pojištění-veřejné zdravotní pojišťovny. Tato práva upravuje tedy zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění.

Právo na výběr zdravotní pojišťovny

- Každý má právo vybrat si zdravotní pojišťovnu, u které bude pojištěn.
- Tento výběr může realizovat vždy jednou za 12 měsíců a to vždy k 1. lednu.
- Přihlášku je nutné podat 6 měsíců předem, tedy vždy do 30. června předcházejícího roku.

Právo na výběr poskytovatele zdravotních služeb

- Tento výběr může pacient realizovat v rámci smluvních partnerů jeho zdravotní pojišťovny.

Právo na časovou a místní dostupnost hrazených služeb

Toto právo zajišťuje pojišťovna dostatečným okruhem smluvních zdravotnických zařízení.

Právo na léčivé přípravky

- Týká se léků a potravin pro zvláštní účely, které byly předepsané v souladu s zákonem a jsou hrazeny z prostředků veřejného zdravotního pojištění.

Právo na uhrazení částky přesahující limit pro regulační poplatky

- Pokud pacient za kalendářní rok uhradí na regulačních poplatcích a doplácích na léky více než 5.000,- Kč, pojišťovna je povinna mu tento přeplatek automaticky vrátit.

Povinnosti pojištěnců

- Aby mohla zdravotní pojišťovna svému pojištěnci zajistit výše uvedená práva, je nutné aby pojištěnec plnil vůči pojišťovně určité povinnosti.
- Kromě povinnosti placení pojistného se jedná zejména o chování, které je nutné pro zachování dobrého zdravotního stavu, konkrétně tedy účastnit se preventivních prohlídek, chovat se tak aby nedošlo k nemoci nebo úrazu a pokud k tomu dojde, poskytovat potřebnou součinnost při přijímání léčby.
- Mimo to musí pojištěnec pojišťovně hlásit změnu pobytu, hradit regulační poplatky a podobně.